

Refik BULIĆ

Petnaest godina od smrti profesora Muhameda Šatora

ČOVJEK KOJI JE SPASIO GRAMATIKU

Ovoga se ljeta navršilo petnaest godina od smrti profesora Muhameda Šatora, čovjeka koji je naučnoj javnosti predstavio rukopis *Gramatike bosanskoga jezika iz 1890. godine*, za koji se mislilo da ne postoji. Pronalaskom rukopisa *Gramatike* profesor Šator je otkrio niz novih detalja u vezi s njenim nastankom, a oni su promijenili mnoge pogrešne i do tada uvriježene stavove koji su se smatrali naučnim.

Gramatika bosanskoga jezika iz 1890. godine zasigurno predstavlja jednu od onih knjiga o bosanskom jeziku koja je najviše spominjana u novijoj lingvističkoj literaturi o bosanskom jeziku i koja je izazvala najviše polemičkih stavova. *Gramatika* je bila srednjoškolski udžbenik bosanskog jezika iz koga su učile brojne generacije učenika iz vremena austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini.

Originalni rukopis *Gramatike bosanskoga jezika*

Izradi *Gramatike bosanskoga jezika* pristupilo se 1884. godine na osnovu stavova Komisije za jezik, koja je formirana godinu dana ranije. Rukopis *Gramatike* bio je gotov 1888. godine. Mnogi podaci o nastajanju *Gramatike bosanskoga jezika* i njenom „putu“ od rukopisa do konačnog oblika knjige otkrio je originalni rukopis, koji je pronađen u Arhivu Bosne i Hercegovine. Originalni rukopis *Gramatike* pronašao je rahmetli profesor Muhamed Šator. Pronalazak rukopisa i radovi koje je o *Gramatici* napisao Muhamed Šator razriješili su brojne nejasnoće koje su se u vezi s njom javljale u literaturi do kraja dvadesetog stoljeća. Nikada ne treba zaboraviti da za čuvanje onoga što je historijska vrijednost zaslugu imaju institucije kao što je Arhiv Bosne i Hercegovine, u kome je sačuvan i pronađen rukopis *Gramatike*. Zasluge za čuvanje historijske građe imaju i zaposleni u takvim institucijama koji vole svoj posao, a ovdje želim posebno pohvalno spomenuti gospodina Šabana Zahirovića, koji je u vrijeme pronalaska rukopisa *Gramatike* bio direktor Arhiva.

Kad je pronašao rukopis, profesor Šator je bio veoma radostan i vijest je podijelio sa mnom. Imao sam priliku držati rukopis *Gramatike* u svojim rukama i radovati se zajedno s njim. Teško mogu opisati ushićenje iz tih trenutaka. Nešto za šta se vjerovalo da nije sačuvano, odjednom je bilo tu. Rukopis koji je stariji od sto godina bio je sav išaran crvenom olovkom, što je bilo veliko iznenađenje.

Jedan od najčešće spominjanih podataka o *Gramatici* do pojave Šatorovih radova o njoj jeste podatak da se njen autor Franjo Vuletić nije htio potpisati kao autor zbog toga što se nije slagao s nazivom bosanski jezik. Da taj često spominjani podatak u brojnim osporavanjima bosanskog jezika nije tačan, pokazala je naslovna strana rukopisa, na kojoj je crvenom olovkom bilo precrtano ime Franje Vuletića, „učitelja jezika na velikoj gimnaziji u Sarajevu“. Profesor Muhamed Šator razriješio je i mnoge druge dileme u vezi s *Gramatikom bosanskoga jezika iz 1890. godine*.

Ko je mijenjao rukopis *Gramatike*?

Rukopis *Gramatike*, pokazao je profesor Šator, mijenjao je Davorin Nemanić, koji je u vrijeme nastanka rukopisa bio relativno poznat lingvist toga vremena a ujedno i direktor sarajevske gimnazije, u kojoj je u to vrijeme predavao i Franjo Vuletić.

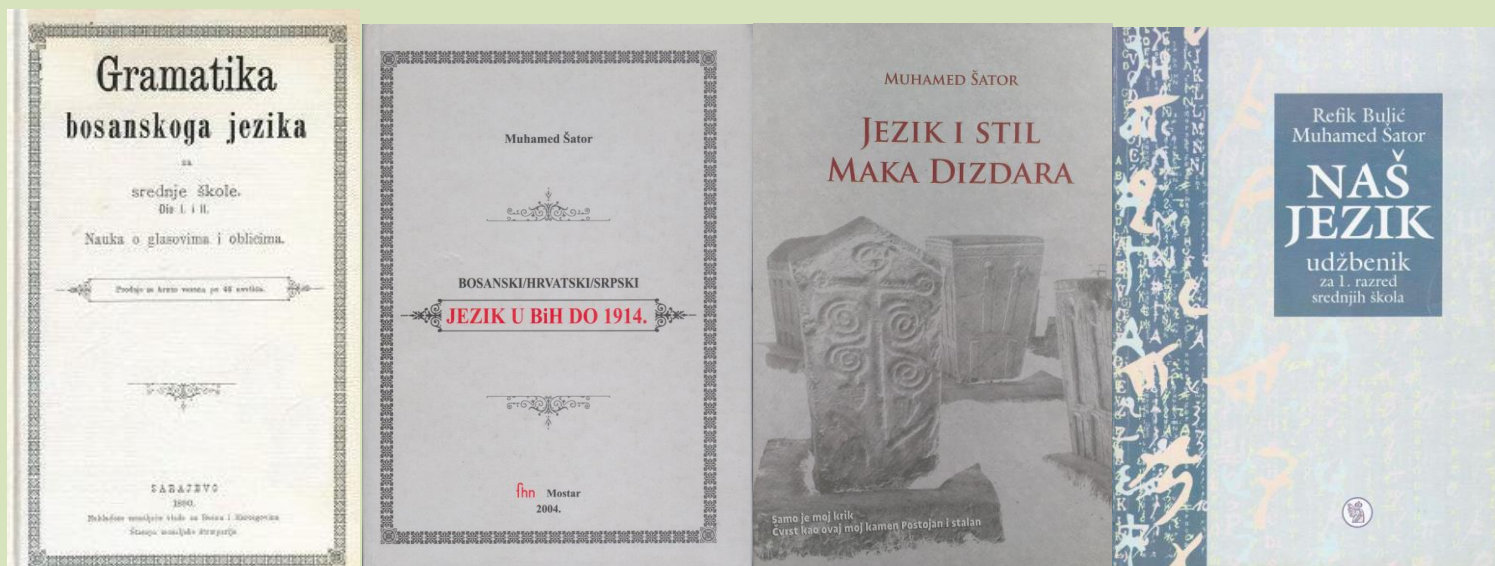
Osim precrtavanja imena Franje Vuletića, na naslovnoj strani rukopisa precrtan je i njezin naziv – Vuletićev je naziv bio *Slovnica jezika bosanskoga za srednja učilišta*, a naslov je ispravljen u: *Gramatika jezika bosanskoga za srednje škole*. Kasnije će u štampanom izdanju naslov knjige biti *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*.

Bio je precrtan i cijeli predgovor knjizi, koji je bio napisao Franjo Vuletić. Profesor Šator je pokazao da je Nemanić mijenjao mnoge termine i dopisivao nove primjere, ali da „je vršio i smjelije intervencije u rukopisu, tako da je tekst ispisan crvenim mastilom (Nemanićev) gotovo jednak tekstu ispisanom crnim mastilom (Vuletićev)“. Nemanić je izbacivao i cijela poglavlja iz rukopisa ali je vršio i znatne izmjene u preostalom dijelu rukopisa *Gramatike*. Na osnovu brojnih izmjena u rukopisu i izvještaja Davorina Nemanića koji je uputio Zemaljskoj vladi, „lahko je zaključiti“, kaže profesor Šator za Nemanića, „da je ovaj lingvist sebe smatrao koautorom *Gramatike*“.

Značaj pronalaska rukopisa *Gramatike*

Pronalazak rukopisa *Gramatike bosanskoga jezika* iz 1890. godine nemjerljiva je značaja za bosanski jezik. Analizom rukopisa profesor Šator je nizom dokaza pokazao da je o *Gramatici bosanskoga jezika* iz 1890. godine u literaturi bilo puno netačnih podataka, kako onih koji se tiču lingvistike, tako i onih koji se tiču historije. Rukopisom je razriješeno pitanje autorstva *Gramatike* i pitanje imena jezika u naslovu knjige. Pronalaskom rukopisa *Gramatika* je iz „anonimnosti“ našla svoje odgovarajuće mjesto u društvu i nauci jer, kako navodi profesor Šator, *Gramatika* ranije nije bila zastupljena čak ni u programima katedri za jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. „Originalni rukopis *Gramatike bosanskoga jezika*“, navodi profesor Šator, „u potpunosti daje drugu sliku od one koju su o njoj stvorili T. Kruševac, M. Papić, V. Bogičević, T. Kraljačić i drugi historičari, ali na temelju njihovih tvrdnja i neki lingvisti (Lj. Stančić, M. Okuka, H. Kuna i gotovo svi koji su spominjali *Gramatiku bosanskoga jezika*)“. Otkrićem rukopisa „otkrio“ se i Davorin Nemanić, autor svih izmjena u *Gramatici*, a za koje se do tada u naučnoj javnosti uopće nije ni znalo.

Pronalaskom rukopisa *Gramatika* je postala nova tema mnogih rasprava o jeziku u Bosni i Hercegovini ali sa novim podacima koje je naučnoj javnosti predočio profesor Šator. *Gramatika bosanskoga jezika* ne spominje se samo u temama koje se tiču jezika iz austrougarskog perioda, već i onima koji se tiču savremenih gramatičkih tema. To je zbog toga što se u raspravama o gramatičkim pitanjima sve češće prave usporedbe sa gramatičkim pojavama opisanim u *Gramatici* iz 1890. godine. To je zbog toga što je profesor Šator jednu veoma važnu a gotovo zaboravljenu knjigu vratio u središte interesa naučne javnosti.

Profesor Muhamed Šator rođen je 16. 12. 1945. godine (Lokve, općina Čapljina). Osnovnoškolsko i gimnazijsko obrazovanje stekao je u Stocu. Studirao je srpskohrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, gdje je završio i postdiplomski studij iz lingvistike i magistrirao 10. 7. 2000. godine, odbranivši magistarski rad *Razvoj pravopisne norme u Bosni i Hercegovini do 1914. godine*. Na istom je fakultetu 14. 6. 2004. godine odbranio doktorsku disertaciju *Jezik i stil Maka Dizdara*.

U periodu do 1992. godine bio je profesor i direktor Gimnazije u Stocu, a nakon rata prosvjetni savjetnik u Pedagoškom zavodu u Mostaru i saradnik u nastavi na Fakultetu humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Radio je u više ekspertskih timova OHR-a i UNESCO-a koji su se bavili organizacijom nastave jezika u bosanskohercegovačkim školama. Bio je sudionik brojnih naučnih skupova, simpozija i rasprava o bosanskom jeziku. Recenzirao je brojne udžbenike i druge knjige. Radio je na širenju i popularizaciji standardnoga bosanskog jezika pa je u obrazovnom programu Radio Mostara u 1994. i 1995. godini uredio i objavio preko dvije stotine kratkih priloga o standardnom bosanskom jeziku.

Profesor Šator umro je 16. 7. 2004. godine. Za života je objavio knjige *Bosanski / hrvatski / srpski jezik u BiH do 1914. godine* (Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2004), *Naš jezik: Udžbenik za prvi razred srednjih škola* (koautorstvo s Refikom Bulićem, „Bosanska riječ“, Tuzla, 2001). Nakon njegove smrti objavljena mu je knjiga *Jezik i stil Maka Dizdara* („Slovo Gorčina“, Stolac, 2013). Osim toga, objavio je brojne naučne i stručne radove o bosanskom jeziku ■